

ÇAĞDAŞ DAĞITICI ADALET KURAMLARI: RAWLS'A VE DWORKIN'E GÖRE DAĞITICI ADALET

Dr. Ülker Yükselbaba

Not: Kamu Hukukçuları Platformu'nun Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi ile birlikte 21-23 Nisan 2018 tarihlerinde Şile, İstanbul'da gerçekleştireceği HUKUK ve ADALET konulu 7. toplantısında sunulmak üzere hazırlanan bu bildiri nihai metin değildir. Yazar tarafından gözden geçirilmiş nihai metin, toplantı sonrasında Kamu Hukukçuları Platformu web sitesinde ve toplantı kitabında yayımlanacaktır.

KHP Girişim ve İcra Kurulu

I. Dağıtıcı Adalet

Adalet üzerine bir çalışma, adalet tanımıyla başlamalı. Fakat şu da bir gerçek ki henüz herkesin kabul ettiği bir adalet tanımı yapılamamış durumda. David Scmidtz adaleti tanımlama değil, nasıl bir şeyle karşı karşıya olduğumuzu açıklama girişiminde bulunur:

Adalet dediğimiz şey, bir bakıma, birbiriyle bağlantılı öğelerden oluşan bir takımyıldızıdır. Bir dereceye kadar bir bütünlük ve birlik görüyorum ama adaletin bütünlüğü bir binanın bütünlüğünden çok bir mahallenin bütünlüğüne benzeyen sınırlı bir bütünlüktür. İyi bir mahalle, içinde insanların hoşça yaşadıkları işlevsel bir mekândır. Ancak, iyi mahalleler iyi binalar kadar kapsamlı bir şekilde tasarlanamazlar.¹

Adalet konusunda çok sayıda kuram bulunmaktadır. Her kuram adaletin ne olduğuna dair yol gösterici bir harita işlevi görür. Kuramların sunduğu harita her ne kadar bazı şeyleri değerlendirmemize olanak sağlasa da, herhangi bir kuram henüz adaletle ilgili tüm sorunlara

¹ David Scmidtz, **Adaletin Unsurları**, Çev. Hayrettin Özler, Ankara, Liberte Yayınları, 2010, s.15.

çözüm üretecek niteliğe kavuşmamıştır. Hatta her kuram incelendiğinde adaletsizlik teşkil edecek uygulamalara alan açmaktadırlar. Bunun nedeni kuramlardaki sorunlardan daha çok adalet kavramının yöneldiği topoğrafyanın giriftliğinden kaynaklanmaktadır.

Dağıtıcı adalet, Aristoteles'ten beri nimet ve külfetlerin dağıtımıyla ilgilidir. Her toplumda ekonomik nimet ve külfetlerin hukuk, siyaset, kurumlar vb. araçlar vasıtasıyla yurttaşlar arasında paylaşılması dağıtıcı adaletin konusudur. Dağıtıcı adaletin nasıl gerçekleştirileceği, hangi adalet ilkelerine dayanılacağı, nelerin dağıtılacağı ve kimlerin dağıtacağı gibi sorular tartışmanın birincil önemdeki sorulardır. Dağıtım siyasal süreçlere, hukuki düzenlemelere, kurumsal uygulamalara dayanır ve toplumdan topluma, zamandan zamana değişir. Bu bağlamda bir kuramda ileri sürülen dağıtıcı adaletin ilkeleri, nimet ve külfetlerin dağıtımı konusunda süreçlerin işleyişi ve yapılar konusunda temel rehberliği sağlar.²

Bugün bir sosyal adalet tipi olarak dağıtıcı adalet daha önemli hale gelmiştir. Eşitsizliğin geldiği boyutlar, adalet kavramını bize tekrar sorgulatır hale gelmiştir. Oxford Üniversitesi bünyesinde yer alan ve 90 ülkede yoksulluğun ortadan kaldırılması, kıtlık, felaketzedelere yardım gibi alanlarda çalışan Oxfam Ocak 2018'de dünyadaki gelir ve servet dağılımı ile ilgili bir rapor yayınlamıştır. Rapor'a göre en zengin 8 kişinin serveti 426 milyar, en yoksul 3,6 milyar kişinin sahip olduğu varlıkların toplamı ise 409 milyar dolardır. Diğer bir ifadeyle 8 kişinin serveti neredeyse dünya nüfusunun yarısının servetine eşittir. Aynı raporda 1988- 2011 yılları arasında küresel gelir 11.9 trilyon dolar artarken, en zengin yüzde onluk dilimin bu artışın yüzde 45'ini elde ettiği belirlenmiştir. Yani geriye kalan 90'lık nüfus yüzde küresel gelirin yüzde 55'ini almıştır. 2010 yılında en zengin 43 kişinin serveti en yoksul yüzde 50'nin servetine eşitti. Rapor'da 2010 yılında dünyanın en zengin 388 kişinin varlıklarının en yoksul yüzde 50'ye denk geldiği belirtilirken, bu oranın 2014 yılında 80'e düştüğü, 2015 yılında da düşmeye devam ettiği açıklanmıştır.

Yine aynı rapora göre geçen yıl yaratılan tüm servetin %82'si en zengin %1'e gitti ve en altta yer alan %50'lik kesim küresel gelirden hiçbir şey almadı. Oxfam, dünya nüfusunun çalışan yoksul büyük çoğunluğunun az sayıdaki aşırı zenginleri desteklediğini belirtti. Halen nüfusun en zengin %1'lik kesimi, dünya nüfusunun geri kalanından daha fazla servete sahip.³

Bu verilere baktığımızda zengin ve yoksul arasındaki farkın çok büyük bir uçuruma dönüştüğünü görmekteyiz. Bu durumun bu şekilde devam etmesi mümkün değildir ve bu duruma karşı insanların adalet arayışı çeşitli şekillerde sürecektir. Aşağıda John Rawls'un ve Ronald Dworkin'in dağıtıcı adalet görüşleri incelenecektir. Bu iki kuram eşitsizliklere bir çare arayışıdır.

² O. Vahdet İşsevenler, **Platon'da Varlık ve Yasa**, İstanbul, Tekin Yayınları, 2015, s.82 vd.

³ Oxfam, "Reward Work, Not Wealth," January 2018, https://d1tn3vj7xz9fdh.cloudfront.net/s3fs-public/file_attachments/bp-reward-work-not-wealth-220118-en.pdf, 10 Mart 2018.

II. John Rawls'un Dağıtıcı Adalet Kuramı

Rawls, liberal Amerikan geleneği içinde siyaset ve hukuk felsefecisi olarak önemli bir yer tutmaktadır.

Rawls 1971'de yayımlanan kitabı *A Theory of Justice* (Bir Adalet Kuramı) ile evrensel geçerliliği olan bir adalet kuramı ile politika ve etik kuramlarında yeni bir dönem başlatmış, Amerika ve Batı dünyasında büyük bir etki yaratmıştır.⁴ 1980'lerde yükselen yeni sağ ideolojinin hedef aldığı refah devleti karşısında Rawls refah devletini ve dağıtıcı adaleti savunmuştur.⁵ Doğrudan adalet düşüncesiyle ilgilenmesi ve güçlü akıl yürütmeleriyle tezlerini sağlamlaştırması, çağımızın düşünürlerini, siyaset bilimcilerini ve iktisatçıları adaletle ilgili tartışmalara yönlendirmiştir.⁶

A. Hakaniyet Olarak Adalet Kuramının Genel Çerçevesi

Rawls'un amacı adil ve istikrarlı liberal bir toplum için toplumun tüm kurumlarına yön verecek temel adalet ilkeleri bulmaktır. Pratik bir amaç güden Rawls, bu nedenle hak ve özgürlüklerin felsefi temelleri gibi konularda tartışma yürütmez. Ona göre çağdaş demokratik ve liberal toplumlar temel hak ve özgürlükleri zaten genel olarak kabul etmişlerdir. Bu koşullarda yapılması gereken hak ve özgürlüklerin daha etkin bir şekilde hayata geçirilmesi ve eşitliğin bunlarla uyumlu şekilde geliştirilmesidir.

Rawls'a göre adaletin öncelikli konusu "başlıca toplumsal kurumlar açısından sosyal işbirliğinden kaynaklı avantajların bölüşümünün belirlenmesi ve temel hak ve görevlerin dağıtılması"dır. Temel kurumlara yönelik adalet ilkesi siyasal, ekonomik ve toplumsal düzenin işleyişindeki tüm kurumlar için kurucu ve asli ilkeler olacaktır. Piyasa ekonomisi, özel mülkiyet, aile vb. kurumlar liberal düzenin kurumlarına örnek teşkil ederler ve bu kurumlar adalet ilkelerine göre düzenlenmelidir. Böylece adil işbirliğine dayalı bir toplum gerçekleşebilir.⁷

Özetlersek:

1. Rawls, liberal bir düzen içinde çoğulcu bir toplumda insanlar barış ve huzur içinde nasıl yaşayabilir? Sorusuna cevap aramaktadır. Bu nedenle de adalet kuramının amacı da farklı

⁴ Maimon Schwarzschild, "Constitutional Law and Equality," **A Companion To Philosophy of Law and Legal Theory**, Ed. Dennis Patterson, 2.nd. ed., U.S., Blackwell Publishing, 2010, p.168.

⁵ Aslı Çırakman, "Bir Meşruiyet Sorunu Olarak Siyasal Adalet: Rawls ve Höffe," **Liberalizm, Devlet, Hegemonya**, Der. E. Fuat Keyman, İstanbul, Everest Yayınları, 2002, s.108.

⁶ Solmaz Zelyüt-Hünler, **Rawls ve MacIntyre: İki Adalet Arasında**, Ankara: Vadi Yayınları, 1997, s.18; Ecer, "Siyaset Felsefesinde Bir Restorasyon: John Rawls ve 'Bir Adalet Teorisi'," (Çevrimiçi).

⁷ Rawls, **A Theory of Justice**, pp.2, 7.

iyilerin ve kültürlerin bir arada yaşayabileceği “çoğulcu ve hoşgörülü” bir toplum yaratmaktır.⁸ Liberalizmin sınırlarını yıkmadan, ama gittikçe derinleşen sınıflar arası uçurumu da dikkate alarak hakkaniyet olarak adaleti inşa etmeye çalışmıştır.

2. Liberalizm kendiliğinden sınıflararası eşitliği sağlayamadığı uzun zamandır bilinen bir durumdur. Fakat zengin ve yoksul arasındaki farkın uçurum haline dönüştüğü koşullarda artık liberalizmin meşruiyeti sorgulanmaya başlamıştır. Bu bağlamda bir adalet sorunu olarak Rawls, kaynakların, zenginliklerin liberal toplumda nasıl dağıtılması gerektiğini ortaya koymaya çalışır.

Rawls’un “Hakkaniyet olarak Adalet” şeklinde adlandırdığı bu adalet kuramı hem klasik liberalizmin bireysel haklar anlayışını, hem de sosyalist ve radikal demokratik geleneklerde belirtilen eşitlikçi bir dağıtım idealini kapsar. “Özgürlükle eşitliğin uzlaştırılması” amacını taşıyan hakkaniyet olarak adalet ABD ve diğer ülkelerde siyaset felsefesi açısından çok geniş çaplı ve etkili bir tartışma başlattı ve takiben, dağıtıcı adaletle ilgili bütün tartışmalar için zemini oluşturdu.

B. Hakkaniyet olarak Adaletin İlkelerinin Belirlenmesi

Rawls, adalet kuramını ortaya koymak için prosedürel bir model çizer. Bu modelde ilk olarak toplum sözleşmesine başvurur. Aslında toplum sözleşmesi insanlar bir toplum kuracak olsalardı, hangi adalet ilkelerini tercih ederlerdi sorusuna bir giriş niteliğindedir.⁹ Rawls önce ideal bir toplumsal sözleşmenin varlık şartlarını tasvir ederek başlar ve bir başlangıç noktası olarak toplumu oluşturan tüm insanların siyasete ve hukuka yön verecek adalet ilkelerini belirten bir toplumsal sözleşme yapmak üzere toplantı yapmalarını kurgular.¹⁰

1. Toplum Sözleşmesi

Rawls’un toplum sözleşmesi iki bölümden oluşur; birincisi toplum sözleşmesi yapılmadan önceki doğa durumuna niteliğindeki başlangıç durumu ve adalet ilkelerinin seçilmesi koşullarının açıklanmasıdır. İkinci bölüm ise üzerinde insanların üzerinde anlaştığı varsayılan iki adalet ilkesini kapsar.¹¹

Aslında genel olarak toplumsal sözleşme kuramları varsayımlara dayanır, bir kurgudur. Bu kurama başvurulmasının nedeni genelde, hükümetin neyi yapmakla, yurttaşlarının neye

⁸ Kolm, *Modern Theories Of Justice*, p.207.

⁹ Rawls, *A Theory of Justice*, p.75.

¹⁰ Rabia Sağlam, “Liberal Adaletin İki Farklı Görünümü: John Rawls ve Robert Nozick,” *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XI, S. 1-2, 2007, s.183.

¹¹ Sandel, *Liberalism and the Limits of Justice*, p.27.

uymakla yükümlü olduklarının, diğer bir ifadeyle devletle yurttaşlar arasında karşılıklı hak ve yükümlülüklerin çerçevesinin çizilmesidir. Rawls'un sözleşme kuramı, diğer sözleşme kuramlarından farklıdır: toplumun temel yapısına uygulanacak adalet ilkelerine ulaşmaya çalışır.¹² Hakkaniyet olarak adalet kuramının içinde sözleşmenin anlamı, belirli ahlaki ilkeleri kabul etmektir. Böyle bir sözleşmeyle birlikte kurulan adalet ilkeleri, rasyonel kişilerce seçilen ilkeler olarak haklılaştırılabilmenin koşullarına sahip olacaktır.¹³

Rawls'un adalet kuramının önemli bir özelliği de faydacı anlayışlara karşı ve alternatif olma çabasıdır. Rawls'ın faydacılığa yönelik eleştirilerinin temelinde Kantçı ahlak anlayışı yatar. Buna göre insanın ahlaki otonomisini belirleyen bir ilke olarak insanın “kendinde amaç” olması faydacılığın bireyi ezen yaklaşımına karşıt olarak geliştirilmiştir. “Adalet ilkeleri, temel toplumsal yapıda insanların sadece araç olarak değil, amaç olarak ele alınmaları isteğini [belirtir].”¹⁴ Fayda ilkesinin açılımı, çağdaş liberalizmin savunduğu özgürlüğün, insan haklarının, iyi yaşam arayışında adaletin önceliği ile derin bir çatışma hali içindedir. Özellikle, fayda ilkesi, azınlıkta kalan grupların ezilmesine ya da çoğunluğun hoş karşılamadığı inanca, alışkanlıklara, geleneklere sahip bireylerin ayrımcılığına izin veriyor gözükmektedir. Bu nedenle, faydacıların savunduğu *en fazla sayıda insanın en büyük mutluluğu ilkesi*,¹⁵ bireyin haklarını feda etmekte ve onu çoğunluğun baskısına karşı savunmasız bırakmaktadır. Onları, insan denen varlığı ve onun ayrılmaz bir parçası olan haklarını fayda ilkesine kurban etmekle suçlar. “(A)dalet bazılarının özgürlüğündeki eksilmenin, başkaları tarafından paylaşılan daha büyük bir iyi ile haklı kılınmasını kabul etmez.”¹⁶

2. Başlangıç Durumu

Siyasal toplumun kuruluşunu açıklamak üzere başvuru toplum sözleşmesine Rawls hakkaniyet olarak adaletin ilkelerine ulaşmak için başvurur. Burada amacı “... Locke, Rousseau ve Kant'ta görülen, bildiğimiz toplumsal sözleşme kuramını genelleştiren ve daha yüksek bir

¹² Rawls, *A Theory of Justice*, p.11-13.

¹³ Zelyüt-Hünler, *Rawls ve MacIntyre: İki Adalet Arasında*, s.31.

¹⁴ Rawls, *A Theory of Justice*, p.179.

¹⁵ Francisco Vergara, Rawls'un Faydacılık konusunda yanılığında belirttiği ifadeyi Rawls'un *A Theory of Justice*'de yarar ilkesini “iyiyi, arzunun doyumunu şeklinde tanımlayan bir ilke olarak anlıyorum.” ifadesini kullanır. Vergara, Rawls'un kuramında “en büyük sayıda insan için en büyük mutluluk” ilkesinde “mutluluk” yerine “doyum” kavramını kullanmasına dikkati çeker. Arzuların doyumunu, mutluluk kavramını tam olarak karşılamamaktadır. Rawls'un klasik öğretisi olarak kabul ettiği ve çalışmalarında yazdığı yararçı öğretisi, Vergara'ya göre klasik yararçılık olarak adlandırılmaz. Francisco Vergara, *Liberalizmin Felsefi Temelleri: Liberalizm ve Etik*, Çev. Bülent Arıbaş, 2. Bası, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, ss.98-102.

¹⁶ Rawls, *A Theory of Justice*, pp.3, 175-178; Berktaş, “Liberalizm; Tek Bir Pozisyona İndirgenmesi Olanaksız Bir İdeoloji,” ss. 100-101; Larry Arnhart, *Platon'dan Rawls'a Siyasi Düşünce Tarihi*, Çev. Ahmet Kemal Bayram, 5. Bası, Ankara, Adres Yayınları, Ekim 2013, s.310; Brian Barry, *The Liberal Theory of Justice*, Oxford, Oxford University Press, 1973, p.14.

soyutlama düzeyine taşıyan adalet kavramı sunmaktır.”¹⁷ Klasik toplum sözleşmelerinde olduğu gibi sözleşme kuramına bir doğa durumu varsayımı ile başlar. Rawls'ta doğa durumundan daha soyut nitelikte bir “başlangıç durumu” tasviri söz konusudur.

Sözleşme düzeneği ve başlangıç durumu öngören kuramların ortak başlangıç noktası, her ikisinin de ahlaki aktörün tarafsız bir bakış açısına sahip olmalarını istemeleridir.¹⁸ Tarafsızlık, adalet ilkelerinin güçlü varsayımlardan etkilenmemesinin garanti edilmesi içindir.¹⁹ Rawls'un liberal birey görüşü çerçevesinde toplantıya katılan bireyler eşit ve özgürdürler. *Bilgisizlik peçesi* (veil of ignorance) ile sözleşme yapmak için bir araya gelen insanların bazı bilgileri silinmiştir.²⁰ Başlangıç durumunda bireyler sosyal durumlarını, yeteneklerini, eğilimlerini ya da onu neyin mutlu ettiğini, arzularını, dinini, inançlarını kapsayan kendi iyilerini bilmeyecekler. Hatta toplumlarının ekonomik olarak hangi durumda olduğunu dahi bilemeyecekler. Bilgi üzerindeki sınırlar bilgisizlik peçesi ile sağlanmış olur.²¹ Kısaca yüzleri bilgisiz peçesi ile kapalı olan bireyler toplumsal konumlarını, statülerini, doğal yeteneklerini ve kendilerinin iyiye dair düşüncelerini bilmemektedirler.

Bilgisizlik peçesi gereği sınırlı bir bilgiye sahip bu kişiler kendi çıkarlarından hareketle diğerleri için de en iyi olabilecek ilkeleri seçerler.²² Böylece adalet ilkelerini seçen kişilerin nötr olmaları sağlanmış olur.

3. Adalet ilkeleri

İşte bu eşit ve nötr koşullar altında, rasyonel bireyler bir takım adalet ilkelerini bulmaya çalışıp bir toplum sözleşmesi gerçekleştireceklerdir.

Yurttaşlar arasında işbirliğine dayanan iyi düzenlenmiş toplumu sağlamak için toplumun kurumlarına uygulanacak adalet ilkelerini bulmak, bu adalet kuramının asli kaygısıdır. Toplum, karşılıklı ilişkilerin olduğu ve birincil değerlerin toplumsal işbirliğini sağlayacak ve geliştirecek şekilde dağıtılması gereken bir yapıdır. Toplumlar içinde derin eşitsizlikler olabilir. Bu nedenle toplumsal kurumlarda öyle adalet ilkeleri geçerli olmalıdır ki, hakların ve özgürlüklerin, ekonomik fırsatların ve diğer iyilerin dağıtımıyla bu eşitsizlikler giderilsin ve adil bir toplum kurulsun.²³

¹⁷ Rawls, *A Theory of Justice*, p.10; bkz. Engin, “John Rawls: Bir Sözleşmecî Adalet Kuramı,” ss.146-147.

¹⁸ Kymlica, *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, s.96.

¹⁹ Rawls, *A Theory of Justice*, p.129.

²⁰ Berktaş, “Liberalizm; Tek Bir Pozisyona İndirgenmesi Olanaksız Bir İdeoloji,” s.102; Rawls, *A Theory of Justice*, p.136.

²¹ Schwarzschild, “Constitutional Law and Equality,” p.169; Barry, *The Liberal Theory of Justice*, p.10; Gorowitz, *Çağdaş Siyaset Felsefecileri*, s.272.

²² Kolm, *Modern Theories of Justice*, p.190.

²³ Kocaoğlu, *John Rawls; Adalet Teorisi ve Temel Kavramları*, ss.65-67.

Rawls'un adalet ilkelerini dayandırdığı iki temel tezi vardır: Özgürlükle ilgili tezi ve ekonomik kaynakların dağılımına ilişkin fark ilkesi. Hakkaniyet olarak adalet kuramında adaletin sağlanması için bireysel hakların bütününe saygı duyulması gerektiğini Rawls baştan koyar. “Adil bir toplumsal sistemin, bireylerin kendi amaçlarını geliştirmeleri gereken bir alanı tanımladığını” belirtirken, aynı zamanda “bu amaçların hakkaniyetli bir biçimde izlenebileceği, tatmin araçları kadar hak ve imkânlardan oluşan bir çerçeve oluşturduğunu” da ileri sürer.²⁴

Rawls insanların adil bir toplumda geçerli olacak iki temel adalet ilkesini benimseyeceklerini düşünür. Bu ilkeler;

- “Birinci ilke: “Herkes, herkes için eşit özgürlük sistemiyle uyumlu olan eşit temel özgürlüklerin en geniş bütünsel sistemine ilişkin eşit hakka sahiptir.
İkinci ilke: Toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler,
a) Hem adil tasarruf ilkesiyle uyumlu olarak, en az avantajlı durumda olanların en fazla yararlanacağı;
b) Hem de adil bir fırsat eşitliği koşulu gereği mevki ve görevler herkese açık olacak şekilde düzenlenecektir.”²⁵

Bu iki ilke arasında belirli bir sıralama mevcuttur. Rawls ilkeler arasında öncelik, sonralık ve ağırlık belirleyecek bir *sıradüzen* (lexical order) olduğunu belirtir. Buna göre önce söylenen, sonrakilere göre önceliğe ve ağırlığa sahiptir. Aşağıda göreceğimiz iki adalet ilkesinden önce söylenen özgürlük ilkesi, ikinci söylenen ekonomik ve toplumsal eşitsizlikleri düzenleyen ilkeden önce gelmektedir. İkinci ilke sosyal veya ekonomik olarak çok çok iyi bir durum yaratsa bile, bu durum birinci ilkeye herhangi bir zarar veriyorsa, birinci ilke önceliklidir, birinci ilke ihlal edilemez.²⁶

a. Birinci Adalet İlkesi: Eşit Özgürlük

Rawls'un hakkaniyet olarak adalet sisteminde birinci ilke, temel özgürlüklerin eşitliğine ve önceliğine ilişkindir: “Herkes, herkes için eşit özgürlük sistemiyle uyumlu olan eşit temel özgürlüklerin en geniş bütünsel sistemine ilişkin eşit hakka sahiptir.”

Hakkaniyet olarak adalet kuramında temel özgürlükleri şu şekilde tasnif edebiliriz:

²⁴ Rawls, *A Theory of Justice*, p.31; bkz. Skinner, “Adalet, Kamu Yararı ve Özgürlüğün Önceliği Üzerine,” s.175.

²⁵ Rawls, *A Theory of Justice*, p.302.

²⁶ Zelyüt-Hünler, *Rawls ve MacIntyre: İki Adalet Arasında*, ss.35-36; Barry, *The Liberal Theory of Justice*, pp.51-52.

a. Siyasal özgürlük: Eşit özgürlük tarafından tanımlanan siyasal prosedüre uygulandığında eşit katılım hakkı olarak nitelenebilir. Siyasal özgürlük, bütün yurttaşların yasa yapmanın anayasal prosedürü çerçevesinde eşit katılım ve seçme hakkını gerektirir.²⁷

b. İkinci temel özgürlük hukuk devleti kavramı ile ilişkilidir. Hukuk devleti kavramının içeriği: 1) hukuk mümkün olanı kasteder ve ister ilkesi, 2) eşit durumdakilere eşit muamele ilkesi, 3) yürürlükteki kanunlara göre yargılanmayı gerektiren kanunilik ilkesi, 4) yargıçların adil ve tarafsız olması gerektiği ve hiç kimsenin kendi davasının yargıcı olamayacağı gibi ilkelere dayanan doğal hâkim ilkesi. Rawls'un hukuk devleti kavramı diğer hukuk devleti kavramsallaştırmalarıyla benzer bir içerik taşımaktadır. Rawls'un söylediği gibi hukuk devleti, "düzenlilik olarak adalet"dir.²⁸

Rawls'a göre, birinci ilkeye dayanan temel bir özgürlük, yalnızca bu özgürlüğün kendisi adına kısıtlanabilir. Bu sınırlandırma, bu veya başka bir özgürlüğü güvenceye almak ve özgürlüklerin sistemini daha iyi şekilde düzenlemek için olabilir.²⁹ Bu özgürlükler tutarlı bir sistem kurmak üzere ne şekilde düzenlenirse düzenlensin, sistem tüm yurttaşlar için eşit biçimde güvence altına alınmalıdır.³⁰

Rawls'a göre temel özgürlüklerin değeri, yurttaşlar arasında iktidar ve refah konusunda eşitsizlikler olduğu sürece tehdit altında olacaktır. Bu nedenle sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri herkesin avantajına olacak şekilde adalet ilkeleri ile düzenlemek ister ve ikinci adalet ilkesi bunu sağlar. Aslında ikinci adalet ilkesi birincinin varlığını korumaya yöneliktir.

b. Adaletin İkinci İlkesi: Fırsat Eşitliği ve Fark İlkesi

"İkinci ilke: Toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler,

a) Hem adil tasarruf ilkesiyle uyumlu olarak, en az avantajlı durumda olanların en fazla yararlanacağı;

b) Hem de adil bir fırsat eşitliği koşulu gereği mevki ve görevler herkese açık olacak şekilde düzenlenecektir."³¹

Bu ilkeyle Rawls, dünyada herkese yetecek kadar kaynak olmaması liberal iddiasıyla ortaya çıkan paylaşım sorununa çözüm bulmak istemiştir. Bu ilke, dağıtıcı adaletle ilgilidir, gelirlerin ve zenginliğin dağılımı ile değişik sorumluluk ve yetkileri kullanan örgütlerin

²⁷ Barry, **The Liberal Theory of Justice**, p.35.

²⁸ Barry, **The Liberal Theory of Justice**, p.35.

²⁹ Engin, "John Rawls: Bir Sözleşmecî Adalet Kuramı," s.152.

³⁰ Rawls, "Temel Özgürlükler ve Öncelikleri," s.148.

³¹ Rawls, **A Theory of Justice**, p.302.

kadrolarının dağılımını düzenleyen bir ölçüttür ve birinci ilkeyle beraber uygulandığında yararcılığın yerine alternatif olarak getirilen bir ilke olma özelliği taşır.³²

1) Fırsat Eşitliği İlkesi

Fırsat eşitliği Rawls'a göre insanlar arasında eşitsizlikleri gidermek için önemli bir araçtır, ama yeterli değildir.³³ Başlangıç durumunda belli olmayan şeyler arasında içinde doğulan aile veya birlikte doğulacak yetenekler de vardır. İnsanlar bunları da seçemez, bunlarla birlikte doğarlar, dolayısıyla ne ailelerinin zenginliklerini, ne de yeteneklerini hak etmiş değildirlir. Bu yüzden “adil” bir toplumun bu hak edilmemiş avantajlardan doğan eşitsizlikleri de gidermesi gerekir. Herkese kendinde olan kapasiteyi mümkün olacak en iyi şekilde değerlendirebilmesini sağlayacak bir eğitim ve kendini geliştirme imkânının verilmesi bu anlamda adaletin bir gereğidir.³⁴

Rawls, insanların arka planını göz önüne almayan “fırsat eşitliği” kavramının eksik ve istikrarsız olarak görür.³⁵ Bu nedenle insanın içinde doğduğu koşulların ve doğal yeteneklerin hayatta başarı getirdiği insanlar, başarıların tüm ödülleri almamalıdır. Bu durumların nimetlerini kendilerinden daha az talihli olanlarla paylaşmalıdırlar. Vergilendirme veya başka bir takım yollar aracılığıyla hükümet, zenginlerden alarak en az avantajlılara dağıtım yapmalıdır.³⁶

2) Fark İlkesi

Rawls'a göre adil bir toplum fırsat eşitliği sağladığı gibi fırsat eşitliğinin kullanımına ulaşmada da insanlara eşit bir zemin sağlamalıdır. Bunun için de doğal ve toplumsal farklılıklardan doğan eşitsizliklerin telafi edilmesi gerektiğini öngörür.

Rawls'un adalet kuramında eşitsizliklerin telafisi herkesin mutlak olarak eşit olması anlamına gelmez. Bazı eşitsizlikler meşru olabilir, fakat bu durum ancak ve ancak söz konusu eşitsizlik toplumdaki *en az avantajlı kişilerin lehine* bir sonuç verecekse geçerlidir. Bir toplumda eşitsizliklerin kabul edilebilmesi, en az avantajlı lehine yarar sağlaması önkoşuluna bağlanmış olur. Örneğin bir doktorun çok yüksek maaş alması, ancak toplumun en kötü durumda olan

³² Engin, “John Rawls: Bir Sözleşmecî Adalet Kuramı,” ss.152-153.

³³ Sandel, **Adalet: Yapılması Gereken Doğru Şey Nedir?**, s.183.

³⁴ Ecer, “Siyaset Felsefesinde Bir Restorasyon: John Rawls ve ‘Bir Adalet Teorisi’,” (Çevrimiçi).

³⁵ Rawls, **A Theory of Justice**, pp.74-75, 101-104.

³⁶ Rawls, **A Theory of Justice**, pp.277-278. Rawls'un öngördüğü yeniden dağıtımın gerçek hayatta uygulanabilirliği konusunda sorunlar oldukça fazladır. Bir toplumda yoksullar özellikle belirli topluluklarda çok daha fazladır. Örneğin Rawls'un kuramını oluştururken düşündüğü ABD'deki siyahların büyük bir kısmı yoksulluk içindedir ve beyazların siyahlara vergiler yoluyla aktarım yapmak konusunda çok da istekli olmadıkları söylenebilir ya da göçmenler de göç ettikleri ülkelerin halkı tarafından güçlü bir destek görmemektedir. Yani ikinci adalet ilkesinin uygulanması için zenginlerin yoksullara aktarım yapması oldukça zor görünmektedir. Kolm, **Modern Theories Of Justice**, pp.207.

üyesini mutlak eşitlik durumunda olacağından daha iyi duruma getirirse meşru kabul edilebilir. Her katılımcı, akılcı bir şekilde kendi çıkarını arttırmaya yöneleceğinden, eşitsizliklerin herkesin lehine işlediği bir durumu herkesin mutlak eşit olduğu fakat toplumsal paydan daha az aldığı duruma tercih edecektir. Mesela mutlak eşitlik durumunda herkesin 10 birim gelir alacağını düşünelim. Eğer eşitsizliklere izin verdiğimizde bazı insanlar bazı yöntemlerle 10 birimin üzerine çıkıyor ve başka bazı insanlar bu yüzden 10 birimin altına düşüyorsa bu gayri adildir. Fakat ikinci dağılımda bazıları 40, bazıları ise 20 birim gelir elde ediyorsa ve herkes bu dağılımdan mutlak eşitliktekenden daha kötü duruma düşmüyorsa, başlangıç durumunda katılımcılar ikinci dağılımı tercih edeceklerdir. Bu dağılım aynı zamanda meşru ve adildir. Çünkü bilgisizlik peçesi kalktıktan sonra katılımcılar daha az pay almış olsalar bile mutlak eşitlik durumundan daha lehlerine bir durum söz konusu olduğunu bileceklerdir.³⁷ Rasyonel herhangi bir kişinin birinci dağıtım yolunu seçmesi için bir neden yoktur ve bu da fark ilkesini doğrular niteliktedir.³⁸

Rawls, gelir ve refahın, tüm kaynakların toplumdaki herkese eşit biçimde dağıtılması gerekmediğini, rasyonel bireyin de bunu istemeyeceğini düşünmektedir. Ona göre adaletsizlik, katlanılamayacak ölçüdeki eşitsizliklerdir. Katlanılabilecek eşitsizlikler ise adaletsizlik yaratmazlar. Rasyonel bireyler, katlanılabilecek eşitsizliklere itiraz etmezler.³⁹

Bu “en az avantajlılar” kimdir diye baktığımızda Rawls’un, en az avantajlılar kavramını tekil bireyler için değil, en az avantajlı sınıfı işaret etmek için kullandığını görürüz. İkincisi bu sınıf zenginlik ve gelir durumuna göre belirlenir. Rawls’un kuramında “en az avantajlılar” şeklinde ifade ettiği sınıf, uygulamada “sadece ve sadece en düşük gelir sınıfının tipik temsilcileri kastedilir.”⁴⁰ Dağıtım yapılırken bu sınıf dikkate alınacaktır.

4. Adalet İlkelerinin Uygulanması

İdealize edilmiş prosedürler adalet kuramının temel unsurlarından biridir. Bu prosedürler, art arda gelen dört basamaktan oluşur: Birinci basamak adalet ilkelerinin seçilmesi, sonraki basamaklar ise adalet ilkelerinin, anayasa, yasama ve bireysel durumlara uygulanması. Böylece toplumun genel olguları çerçevesinde kanunların ve politikaların nasıl uygulanacağı konusunda daha belirgin bir düşünce ortaya çıkmış olur.⁴¹ Adalet ilkelerinin belirlenmesinden sonra, bu ilkelerin ideal olmayan şartlarda yani diğer bir ifadeyle real durumda başarılı olup olmayacağının

³⁷ Ecer, “Siyaset Felsefesinde Bir Restorasyon: John Rawls ve “Bir Adalet Teorisi”,” (Çevrimiçi).

³⁸ Sağlam, “Liberal Adaletin İki Farklı Görünümü: John Rawls ve Robert Nozick,” s.186.

³⁹ Metin, **Hukuk Felsefesi Ders Notları**

⁴⁰ Schmidtz, **Adaletin Unsurları**, s.247.

⁴¹ Rawls, **A Theory of Justice**, p.359.

araştırılması gerekir. Rawls düşünümsel denge yöntemini de kullanarak daha önce tartıştığı bilgisizlik peçesi, başlangıç durumu vb. kavramlaştırmalarına tekrar tekrar dönerek, adalet ilkelerinin uygulanmasının nasıl gerçekleşeceğine bakar. Fakat bu aşamada adalet ilkeleri belirli, prosedür belirsizdir ve bu yüzden eksik prosedürel adalet izlenecektir.⁴² İkinci aşama tarafların bir anayasa yapmaya yönelmesi aşamasıdır. Seçilmiş adalet ilkelerine göre politik formların adaletine karar verirler. Üçüncü aşamada yasa koymak artık mümkün hale gelmiştir. “Yasaların ve politikaların adaleti değerlendirilir.” Rawls’a göre yasama sürecinin ideal prosedürü uzlaşma değildir, daha çok karşıt görüşlerin çatıştığı ve amaçlarını ilerletmeye çalıştığı bir pazarlıktır. Yasama tartışması, çıkarlar arasında bir yarışma değildir, fakat adaletin ilkelerinde tanımlanmış en iyi politikayı bulma girişimidir. Dördüncü aşama ise yargı aşamasıdır. Kurallar yargıçlar ve idareciler tarafından tikel durumlara uygulanır.⁴³

C. Genel Bir Değerlendirme

John Rawls, *A Theory of Justice* çalışması ile, adaleti konu edinen tartışmalarda paradigma değişikliğine yol açmıştır. Liberalizmin sınırlarını yıkmadan, ama gittikçe derinleşen sınıflar arası uçurumu da dikkate alarak hakkaniyet olarak adaleti inşa etmeye çalışmıştır. Aslında Rawls’un iddiası bütün farklı iyi anlayışlarının bir arada yaşayabileceği toplumun temel yapısında uygulanacak bir adalet zemini oluşturmaktır.

Kantçı deontolojik adalet anlayışına yaslanan görüşlerini, başlangıç durumu, bilgisizlik peçesi ve bunların sonucunda ulaşılan iki adalet ilkesi ile özgürlük, eşitlik, birlikte yaşamın koşulları gibi konularda, liberal toplumda adaletle dair belirli bir matrise ulaşmaktadır. Bentham ve Mill’in faydacı görüşüyle tartışarak, adaletin ilkesinin temeline fayda yerine, Kant’ın izinden giderek birey hak ve özgürlüklerini koymuştur. Hak yönelimli liberalizm çerçevesinde hakkın iyiye önceliğini belirterek, hakların refah adına çiğnenemeyeceğini göstermeye çalışmıştır. Rawls eşitlikçi bir liberal olarak Robert Nozick ve Friedrich Hayek gibi liberter liberaller karşısında sınırlanmamış bir liberal adaleti değil, dağıtımcı bir adaleti savunur. Rawls’a göre sivil ve politik hakların kullanılabilmesi için, toplumsal ve ekonomik ihtiyaçların da en azından birincil iyiler düzeyinde sağlanması gerekmektedir.

Rawls’un tezinin özeti kısaca şöyledir:

“Adil bir toplum hiçbir özel tasarı gerçekleştirmeye çalışmaz ama vatandaşlarına herkes için eşit bir özgürlük ile bağdaştıkları ölçüde kendi amaçlarının ardına düşme fırsatı verir; sonuç olarak, bu toplum iyiye dair hiçbir fikri önceden kabullenmeyen ilkelere göre yönünü saptamalıdır. Bu düzenleyici ilkelerin temel kanıtlanması bu ilkelerin sadece genel refahı arttırmaları, erdemle uğraşmaları ya da bir diğer şekilde iyiyi uygulamaları değil, daha çok bu ilkelerin iyiye nazaran

⁴² Zelyüt-Hünler, **Rawls ve MacIntyre: İki Adalet Arasında**, s.57.

⁴³ Rawls, **A Theory of Justice**, p.357.

bir bağımsızlık ve bir öncelik hakkı verdiği görülen ahlaki bir kategoriye, adil kavramına uygun olmalarıdır.”⁴⁴

Rawls’un liberalizm anlayışı adil bir toplum düzeni kurmak ve bunun içinde rakip hedef ve amaçlar arasında bir tercih yapmadan, tüm yurttaşlar için, diğerlerinin eşit özgürlüklerine tecavüz etmeme şartıyla, kendi değer ve amaçlarını arayabilecekleri bir çerçeve oluşturmaktır.

III. RONALD DWORKIN VE KAYNAKLARIN EŞİTLİĞİ KURAMI

A. Genel Giriş: Dworkin’in Adalet Arayışında Doğal Hukuk

Ronald Dworkin (1931-2013) çağımızın en önde gelen hukuk felsefecisi olarak görülür. Amerika Birleşik Devletleri’nde ise “liberal anayasacılığın felsefi savunucusu” olarak kabul edilir. Hatta son 35 yıldır ABD’de Yüksek Mahkeme’nin kararları üzerinde yorumlarının çok büyük etkisi olduğu ve liberal kamu düşüncesine eşitlik ve özgürlük görüşleriyle rehberlik ettiği belirtilir.⁴⁵

Dworkin, çalışmalarında, liberal anlayışla sınırlı ve hak temelli bir hukuk kuramı çerçevesinde hukukun egemen olduğu bir dünya hayal etmektedir. Hayal ettiği hukuk bir düzenden daha çok sorunların adaletli bir şekilde çözülebileceği, halkların sorunlarını çözerken kendi kültürleri içinden temel kavramlarda uzlaşabilecekleri ve tek doğru cevaba ulaşabilecekleri bir hukuktur.⁴⁶

Sonuç olarak neyin adil olup olmadığına, Dworkin’e göre, problemler yorumlanarak ulaşılabilir; yani adalet yorum yoluyla ulaşılabilen bir kurumdur⁴⁷ ve tek yönlü olarak ele alınabilecek bir konu değildir. Felsefeciler, belki sosyologlar, adalet hakkındaki argümanlarda rol oynayan paradigmaları tanımlayarak yararlı bir iş yapabilirler. Çok çeşitli adalet kuramları mevcuttur ve her bir kuramda filozoflar kendi çağlarının paradigmaları ile adalet kavramının altını doldururlar. Bu çalışmalarının temel konusu ne adalet kavramını tam olarak açıklamak, ne de paradigmaları yeniden tanımlamaktır, fakat bunların amaçları adalet kavramının içeriğinin

⁴⁴ Sandel, “Usuli Cumhuriyet ve Yükümsüz Ben,” s.210.

⁴⁵ Samuel Freeman, “Politics and Justice II: Equality of Resources, Market Luck, and the Justification of Adjusted Market Distributions,” **Boston University Law Review**, Vol.90, p.922.

⁴⁶ Ahmet Ulvi Türkbağ, **Kanıtlanamayanı Kanıtlamak: Ronald Dworkin’in Hukuk Kuramı**, 2. Bası, İstanbul, Derin Yayınları, 2010, s.8; Bilal Canatan, “İlkel Yargıcın Peşinde: Ronald Dworkin ve Yargılama Faaliyetinde Yorum Sorunu,” **Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar II**, Ed. Hilal Onur İnce, İstanbul, Doğu Batı Yayınları, 2015, s.344.

⁴⁷ Dworkin, **Law’s Empire**, p.73.

neyle savunulduğu ve geliştirildiği üzerinedir. Bu ise paradigmalardan politikalara uzanan bir bakışa dayanır.⁴⁸

B. Dworkin'in Kaynakların Eşitliği Kuramının Çerçevesi

Dworkin, hukuk ve adalet görüşlerini hakka dayalı bir politik zemin üzerinden inşa eder. Bu zemin ise liberal toplumsal düzendir. Ona göre liberalizmi diğerlerinden ayıran en can alıcı noktalardan biri, belirli bir liberal eşitlik anlayışıdır.⁴⁹ Demokratik bir siyasette bağımsız ve yapıcı siyasi ilkeler eşitlik ve özgürlükle bağlantılı olanlardır. Özgürlükle eşitlik yapısal olarak biri öne çıktığında diğerinin alanını işgal etmesi nedeniyle birbirleriyle çatışan da iki ilkedir. İyi bir hükümet bu ikisi arasında uzlaşmayı sağlayan, dengeyi kurabilen hükümettir. Bu iki ülkünün dengelenmesi liberal tutumların çekirdeğini oluşturur.⁵⁰

Liberal bir toplumsal düzen haklardan eşit bir biçimde yararlanmayı sağlayacak, hak ve özgürlüklerin sistemleştirildiği bir hukuk düzenini gerektirir. Eşit hak ve özgürlüklerin hayata geçirilmesi, diğer bireylerin de eşit hak ve özgürlüklerine saygı gerektiren hukuksal olduğu kadar ahlaksal bir yükümlülük de içerir.⁵¹

Özgürlük, eşitlikten bağımsız bir ideal değildir. Dworkin, özgürlüğü eşitlik temelinde açıklaması nedeniyle, özgürlüğü araçsallaştırdığı yönünde eleştirilere de maruz kalmıştır. Hem eşitlik ilkesi gereği, hem de diğer hakların ortaya çıktığı eşit ilgi ve saygı ilkesi gereği özgürlük korunmalıdır.⁵² Fakat kaynakların eşitliği kuramı ile ileri sürdüğü eşitlik çerçevesinde özgürlük, daha fazla eşitlik lehine sınırlandırılabilir. Dworkin'in özgürlüğü bağımsız bir ideal olarak değerlendirmemesi, özgürlüğü açıklarken eşitliğe başvurması ve önem derecesi açısından özgürlüğün eşitliğe göre önceliğinin olmadığını ileri sürmesi sonucunda, bu çerçeveden eşitlik uğruna özgürlüğün sınırlandırabileceğine varmak olağandır. Yine de özgürlükler eşitlik adına güvence altına alınmalıdır.⁵³ Sınırlandırılacak ve sınırlandırılmayacak özgürlükler vardır. Örneğin ifade, din, inanç gibi özgürlükler sınırlandırılmazlar. Özellikle eşitlikle ilgili etkileşimin karar verme süreçleriyle ilgili olanlar, eşitliğin gerçekleşmesinde asli öneme sahip oldukları için sınırlandırılmazlar.⁵⁴

⁴⁸ Dworkin, **Law's Empire**, pp.75-76.

⁴⁹ Ronald Dworkin, "Liberalizm," **Liberaler ve Cemaatçiler**, Çev. Eylem Özkaya, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2006, ss.51-52.

⁵⁰ Dworkin, "Liberalizm," s.57.

⁵¹ Niyazi Öktem, "Ronald Dworkin ve Hukuk Felsefesi," s.91, Çevrimiçi: http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/niyazi_oktem_1.pdf 03/08/2012; Ronald Dworkin, "Sivil İtaatsizliğin Etiği ve Pragmatikliği," **Kamu Vicdanına Çağrı: Sivil İtaatsizlik**, Çev. Yakup Coşar, 2. Bası, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2001, ss.145-148.

⁵² Ronald Dworkin, **Sovereign Virtue**, p.181 vd.

⁵³ Özkök, "Ronald Dworkin'de Adalet ve Haklar," s.102.

⁵⁴ Dworkin, **Sovereign Virtue**, p.123.

Adaletin bir görünümü olarak eşitlik kavramının tehlikedeki bir politik ideal olduğunu düşünen Dworkin'e göre politik toplumun egemen erdemi, eşit ilgi ve saygıdır. Ulusun refahı eşitsiz olarak dağıtıldığında iktidarların eşitlik anlayışı şüpheli hale gelir. Eşit ilgi yokluğu ise tiranlığın göstergesidir.⁵⁵

Dworkin, yukarıda görüldüğü gibi adalet ilkelerini eşit ilgi ve saygı hakkına dayanarak belirlemektedir. Eşit ilgi ve saygı hakkı kişinin ahlaki bir varlık olduğu kabulüyle ortaya çıkar.⁵⁶ İnsana sadece ilgi ve saygı değil, eşit ilgi ve saygı göstermesi gereken yönetimlerin yapmamaları gereken iki davranış vardır:

“Yönetimler iyi bir neden olmadıkça yurttaşlarına acı çektirmemeli ve onları hayal kırıklığına uğratmamalıdır,
Ve yine yönetimler yurttaşların kendi yaşamlarını biçimlendirebilmeleri için olabildiğince serbest bırakmalıdır.”⁵⁷

Eşit ilgi ve saygının içindeki eşitlik nasıl anlaşılmalıdır? Dworkin, “*What is Equality? – I*”, (Eşitlik Nedir? - I) makalesine, eşitliğin “gizemli bir politik ideal” olduğunu belirterek başlar. Çok çeşitli eşitlik kavramlaştırmaları mevcuttur ve bunlardan hangisinin en ideal olduğunu belirlemek oldukça zor görünmektedir. Mallar veya fırsatlar konusunda insanlara eşit davranmakla (*equal treatment*), insanlara eşitler gibi davranmak (*treatment as an equal*) arasında fark vardır.⁵⁸ Eşit muamele hakkı fırsatların, kaynakların ve külfetlerin dağıtılmasında eşitliği ifade eder. Eşit oy hakkı, eşit muamele hakkının bir örneğidir. Eşit olarak muamele edilme hakkı ise diğerlerine gösterilen saygı ve ilginin aynı oranda gösterilmesidir.⁵⁹

Dworkin eşitlikle ilgili tartışmasında kendisi açısından önemli olan dağıtımda eşitlik (*distributional equality*) problemini ele alır.

C. Dworkin'in Kaynakların Eşitliği Kuramı

Dworkin'in dağıtıcı adaleti kuramına göre, eğer herkes aynı miktarda kaynaklara sahip olursa ya da belirli bir miktar çalışmaya karşılık belirli bir miktar yiyeceğe ulaşabilirse, kaynaklarda eşitlik sağlanmış demektir. Yetenek ve mülkiyet düzenlenir, fakat tercihlere karışılmaz. Diğer bir ifadeyle, kaynakların eşitliği yaklaşımında tercihlerin farklılığının tanınması

⁵⁵ Hukuki pratiğin en önemli ve soyut konusu, hükümetin gücüne yön vermek ve sınırlamaktır. Hukuk, sonucun ne kadar yararlı olup olmayacağına, ne kadar iyi olacağına bakmaksızın, kolektif gücün geçmişteki politik kararlardan çıkan bireysel hak ve sorumlulukların belirlediği veya onlarca yetkili kılınanlar dışında kullanılmayacağını belirtir. Dworkin, *Law's Empire*, p.93; Dworkin, *Sovereign Virtue*, p.1; bkz. Dworkin, **Hakları Ciddiye Almak**, tümü.

⁵⁶ Özkök, “Ronald Dworkin'de Adalet ve Haklar,” s.101.

⁵⁷ Türkbağ, **Kanıtlanamayanı Kanıtlamak: Ronald Dworkin'in Hukuk Kuramı**, s.108.

⁵⁸ Dworkin, “What is Equality? Part I: Equality of Welfare, p.185.

⁵⁹ Türkbağ, **Kanıtlanamayanı Kanıtlamak: Ronald Dworkin'in Hukuk Kuramı**, ss.110-11.

nedeniyle tercihlere duyarlılık (*ambition-sensivity*) ve yeteneklerin farklılarının tanınmaması nedeniyle de yeteneklere duyarsızlık (*endowment-insensitivity*) söz konusudur.⁶⁰

1. Başlangıç Kaynakları

Bireyi kapitalizm içinde ve eşit ilgi ve saygı ilkesi çerçevesinde ele alan Dworkin dağıtıcı adalet modelini bu temelde oluşturur. Dolayısıyla, bir kişinin hangi tür zararlarının telafi edileceği ve ne tür durumlarda kişilerin uğradıkları zararlara katlanacakları belirlenmelidir.⁶¹

Dworkin, bireylerin kendi tercihleriyle ortaya çıkan eşitsizlikleri kabul eder; fakat tercihlerinin sonucu olmayan dezavantajların yarattığı eşitsizlikleri reddeder. Ancak, başlangıçtaki kaynakların eşitliği adalet için yeterli değildir. Her bir birey aynı durumda başlasa bile, bir kişi iyi şansından veya daha az engellerle karşılaşmasından veya daha yetenekli olmasından dolayı daha iyi bir duruma gelebilir.⁶² Kişinin seçiminin sonucunda ne tür sorumluluklar yüklendiğinin ve kontrolünün dışında olduğu için ne tür durumlarda sorumluluğunun olmadığını belirlenmesi gerekir.⁶³

2. Açık Artırma ve Haset Testi

Dworkin, kaynaklarda eşitlik temelli adalet kuramını kurgusal bir örnekle açıklar. Buna göre bir deniz kazasından kurtulanlar ıssız bir adaya çıkarlar ve kurtarılmaları belki de çok uzun zaman gerektirecektir. Bol miktarda doğal kaynağın olduğu bu adada kazazedeler şu kuralı kabul ederek işe başlarlar: Burada bulunan herhangi bir kaynağa önce gelen sahip değildir ve kaynaklar eşit olarak bölüşülecektir. Ayrıca kaynakların eşit bölüşümünde bir değerlendirme aracı olarak “haset testi”ni (*envy test*) de kabul ederler. Bu teste göre kazazedelerden biri başkasının elindeki kaynaklara haset ediyorsa, kaynakların eşit bölüşümü sağlanmamış demektir.⁶⁴

Dworkin’in kurgusal dağıtım modeline göre bölüşüm yapma işi için bir kişi seçilir. Bu kişi kaynakları mevcut kişi sayısına göre ve hepsinin içeriği farklı olmak üzere böler. Herkesin doğal yeteneklere eşit olduğu bir durum varsayılmaktadır. Dworkin, herkesin katıldığı ve bütün kaynakların satışa çıkarıldığı bir “açık artırma” (*auction*) kurgular. Adadaki kaynaklar satışa

⁶⁰ Michael Allingham, “Distributive Justice”, **Internet Encyclopedia of Philosophy**, <http://www.iep.utm.edu/dist-jus/> 22/01/2016.

⁶¹ Alex Callinicos, “Having Your Cake and Eating It,” **Historical Materialism**, Vol.9, 2001, p.183; David Bilchitz, “Egalitarian Liberalism, Distributive Justice and the New Constitutionalism,” **Theoria**, Issue 140, Vol. 61, No. 3, September 2014, p.57.

⁶² Michael Allingham, “Distributive Justice”, (Çevrimiçi).

⁶³ Dworkin, **Sovereign Virtue**, p.323.

⁶⁴ Dworkin, **Sovereign Virtue**, pp.66-67; Dworkin, “What’s Equality? Part 2: Equality of Resources,” p.285. Bu makale Sovereign Virtue’nun içinde bir bölüm olarak yayımlandığı için tekrar bu makaleye atıf yapmayacağım; bkz. Vural Aktan, “Başlıca Fonksiyonel Gelir Dağılımı Teorileri ve Bölüşüm Adaleti,” (Çevrimiçi).

sunulmak üzere listelenir.⁶⁵ Herkesin alım gücü eşittir: örneğin, herkesin 100 istiridye kabuğu vardır. İnsanlar, yaşam planlarına göre kendileri için en iyi olduğunu düşündükleri şekilde açık artırmaya bu kabuklarla katılacaklardır. Müzayedeci, listelenmiş mallar için fiyat belirler. Satılmayan mallar için fiyatlar tekrar gözden geçirilerek satışa devam edilir.⁶⁶

Açık artırma ile hem herkes kendi hayatını ne değerli kılıyorsa ona göre seçim yapacaktır, hem de seçiminin sonuçlarına katlanacaktır. Yine de böyle bir açık artırmada bile şansın belirli bir rolü vardır. Mesela, açık artırmada satışa çıkan sadece yağmurkuşu yumurtaları ve kırmızı şarap ise, bunlardan nefret eden kişi kötü bir durumda olacaktır. Fakat kaynakların eşit bölünmediğinden şikâyet edemez. Bu gibi hammaddelerin ve hazların dağıtımında olumsal faktörler kişilerin bu dağıtımın eşitsiz olduğu yönündeki iddialarına haklı bir zemin sağlamaz.⁶⁷

Açık artırma sonucunda herkes kendi elindekilerden memnun ise ve diğerlerininine hasetle bakmıyorsa, başarılı bir açık artırma yapılmış demektir. Eğer bu sonuca ulaşılmadıysa, açık artırma tekrar yapılacaktır. Herkesin kendi elindekileri bir başkasınınine yeğlemiş olması, Dworkin'in ifade ettiği haset testinin başarılı sonuçlandığı, bu sınavdan geçildiği anlamına gelir.⁶⁸

Kaynakların eşitliğine göre, kişilere tahsis edilen kaynakların eşit olması gerekir. Kaynaklarda eşitliğin herkes tarafından kabul edilebilmesi için Dworkin ölçüt olarak haset testi ve açık artırmayı kullanmıştır. Bu ölçüt ile kişilerin hayatı için tahsis edilen kaynakların kişiler için ne kadar önemli olduğuna cevap aranarak gerçekleştirilir. Böyle bir dağılım planı adil olacaktır. Örneğin açık artırmadan benzer miktarda arazi alan iki kişinin birinin tarım yapması ve diğerinin tenis kortu yaparak keyfine bakması kendi tercihleridir. Çiftçilik yapanla tenis oyuncusunun gelirleri eşit olmayacaktır. Ama her ikisi de kendi tercih ettiği yaşam tarzını sürdürebilecek ve yine her ikisi de, eşit başlangıç yapmada ve tercihlerini belirlemede özgür olduklarından, ahlak bakımından da eşit saygı ve ilgi görmüş olacaklardır. Diğer bir ifadeyle, kaynakların dağıtımı sürecinde herkesi eşit dikkate alınmış olacak ve bu konuda herhangi bir itiraza yer kalmayacaktır. Çünkü açık artırma, yeğlenen şeye ulaşmada, herkes için aynı açıklıkta durmaktadır.⁶⁹

⁶⁵ Dworkin'in yerleşimcilerin (Dworkin immigrant ifadesini kullanmış olmasına rağmen, Türkçe göçmen kelimesi durumu karşılamaya uygun gibi durmadığı için yerleşimci kelimesini tercih ettim.) kendilerinin satış için yapılan listeye dâhil olmadığını belirtmesi, liberal insanın kendinin sahibi olduğu, insanın mülkiyet olarak değerlendirildiği ve bu nedenle piyasa için bir mal olduğu anlayışına götüren ifadeleri çok rahatsız edicidir.

⁶⁶ Dworkin, *Sovereign Virtue*, p.68.

⁶⁷ Dworkin, eğer yerleşimciler refah eşitliğini seçselerdi diğer şeyler gibi iyi ve kötü şansları da paylaşıyorlardı der. Dworkin, *Sovereign Virtue*, pp. 67-69; Dworkin, "What is equality? Part II: Equality of resources", p.285: Çebi, *Sosyal Adalet: Tarihsel ve Kuramsal Bir Bakış*, ss.304 vd.

⁶⁸ Dworkin, *Sovereign Virtue*, p.70.

⁶⁹ Dworkin, *Sovereign Virtue*, pp.69-71, 89; Kymlica, *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, ss.106-107.

Kaynakların eşitliği anlayışı bireylerin kendileri için önemli kaynakları tercih ederek hayat planlarını gerçekleştirmesine dayanmaktadır. Bu anlayış kaynakların farklı fiyatları olması ve bireylerin elindeki eşit kaynaklardan istedikleri şey için ne kadar miktar ayıracaklarında ortaya çıkar. Fakat bireyler seçimlerinin sorumluluğunu almalıdır. Dworkin'in kişi kavramının içinde kişinin zevkleri ve istekleri yer alır. Buna göre kaynakların eşitliği adil bir dağılım modeli ortaya çıkarır; çünkü bireylerin seçimlerini kısıtlayan sadece doğa ve diğerlerinin seçimidir ve diğerleri de aynı kısıtlamalarla bağlıdır.⁷⁰ Dworkin'e göre dağılımı adil yapan zaten bu koşullardır.

Yukarıda anlatılan açık artırma modeli, kaynakların eşitliğinin yorumunu sağlayan bir teknik olarak görüldüğünde şu soruyu sormak gerekir: Buradan, gerçekten genel bir eşitlik ideali geliştirebilir mi? Bunun, işleyen bir ekonomisi olan bir toplumda uygulanması yönünde bir model oluşturulabilir mi? Dworkin bu soruları sorar ve bu sorulardan doğan açıkları şu şekilde cevaplar: Birincisi, açık artırma ve haset testi kaynakların eşitliği idealinin bütünselliğini ve uyumunu sağlar. Bu idealin neden olacağı sorunlar, yaratacağı olumlu sonuçlardan daha azdır. Çünkü kişilere tercihlerine ve isteklerine dayanan sonuçlar temin etmektedir. Sonuçlarla değerlendirildiğinde, ideal belirsiz gibi görünmektedir. Çünkü belirli sonuçlara ulaşmamızı sağlamaz. Fakat bu, idealin uyumsuz ve aciz olduğunu göstermez. Dworkin'e göre açık artırma ideali, politik idealin kuramsal dayanağıdır ve gücünün sınanması olarak geliştirilmesi denemeye değer bir kuram sunmaktadır. İkinci olarak eşit bir açık artırmanın gelişmiş bir tanımı, gerçek dünyada karmaşık toplumlar için kurumları ve dağılımı değerlendirmede bir standart sağlayabilir. Üçüncü olarak, açık artırma aracı gerçek politik kurumlarının oluşturulmasında yararlı olabilir. Belirli koşullarda ve eşit açık artırmanın koşullarının olduğu bir ortamda, böyle bir açık artırmanın sonuçları bilinmese de, açık artırma kurgusuna dayanan değerlendirmeler kaynakların eşitliğini destekleyecektir. Böyle bir durumda politik araçlarla yapılacak seçimlerden gerçek bir açık artırma yürütmek daha adil olabilir. Dworkin'in buradaki önerisi aslında kuramsal olarak eşit açık artırma karakterine benzer özellikler taşıyan ekonomik veya politik kurumların alanında bir açık artırma kurgusunun yapılmasıdır. Dworkin'e göre birçok ülkedeki piyasa mekanizması, açık artırmanın formları olarak (benzer şekilde demokratik siyasal süreçlerde) yorumlanabilirler. Yeterince güçlü, gerçek bir açık artırma modeli oluşturulduğunda, bu model kurumların test edilmesinde ve modele yaklaşması için reformlar yapılmasında yararlı olacaktır.⁷¹

3. Doğal Dezavantajların Telifisi: Sigorta Modeli

⁷⁰ Callinicos, "Having Your Cake and Eating It," p.186.

⁷¹ Dworkin, *Sovereign Virtue*, p.71-72.

Açık artırmanın başarılı olması için haset testini geçmesi, ancak kişilerin başlangıçta doğal iyilikler bakımından dezavantajsız veya eşit olduğu varsayıldığında mümkün olacaktır. Başlangıç noktası eşit olan kaynakların eşitliği modeli daha öncede belirtildiği gibi isteklere duyarlıdır.⁷² Açık artırmanın sonucunda kişiler elde ettikleri kaynaklarının kullanımından dolayı zararları ve kazançları yüklenirler.⁷³ Kişiler, yaptıkları tercihlerin sonuçlarına, bunlar zararlı da olsa kazançlı da olsa, katlanırlar. Fakat eşitsizlikler sadece kişilerin yaptıkları tercihlerden kaynaklanmalıdır. Yeteneklerin farklılığına dayanan eşitsizlikler kabul edilmez. Kaynakların dağıtımını yeteneklere duyarsız olmalıdır. Kişiler kontrollerinde olmayan faktörlerden dolayı sorumlu olmamalıdır. Diğer koşullar aynı olmak üzere iki farklı yetenekte çiftçi aynı şekilde çabalamalarına rağmen biri daha yetenekli olduğu için daha fazla ürün üretiyor, diğeri üretemiyorsa, bu durum adaletsizdir. Dworkin bu halde yeteneksiz olanın kaba şansından dolayı (*brute luck*) daha fazla kaynak alması gerektiğini ileri sürer.⁷⁴ Bu ilke engelliler için de aynı şekilde uygulanır.

a. Doğal Piyango ve Sigorta

Dworkin, iki tür şans olduğunu belirtir: Birincisi “kaba şans”tır (*brute luck*); bu şans kişinin tamamıyla kontrolü dışındaki, istenmeyen bir şanstır. İkinci tür olan “seçime dayalı şans”ta (*option luck*) ise sonuçlar şansın ürünü olsa da, kişi seçimlerinden sorumludur. Birinci duruma örnek olarak genetikten kaynaklanan durumlar, ikincisine ise bir kişinin kumarda kaybetmesi örnek verilebilir. Saf kaba şans kişinin hayat seçeneklerinden hangisini tercih ettiğine bağlı olmadan ve kişinin yetisi içindeki davranışlarıyla değiştiremeyeceği durumlardır.⁷⁵ Bir kişi risk denebilecek bir seçim yapmadan kansere yakalanmışsa, buna “kaba kötü şans” (*brute bad luck*) denir. Ama bir kişi sigara içmeyi tercih etmişse ve kanser olmuşsa, başarısız bir kumara girdiğini söyleriz.⁷⁶

Gerçek hayatta dağıtım, insanların arzularının belirlediği piyasa mekanizmasıyla işleyen değerlerin karşılıklı ilişkileriyle yürür. Ortaya çıkan eşitsizliklerin bir kısmı kişilerin kendi seçimlerine dayalı sonuçlar oldukları için haklılaşır. Fakat kaba şans nedeniyle ortaya çıkan eşitsizlikler haklılaştırılmaz. Bunların giderilmesi gerekir ve Dworkin bu eşitsizliklerin

⁷² Bilchitz, “Egalitarian Liberalism, Distributive Justice and the New Constitutionalism,” p.57.

⁷³ Dworkin, **Sovereign Virtue**, p.89.

⁷⁴ Dworkin, **Sovereign Virtue**, p.92.

⁷⁵ Richard J. Arneson, “Equality of Opportunity for Welfare: Defended and Recanted,” **Journal of Political Philosophy**, Vol. 7, No. 4, December 1999, p.8, <http://philosophyfaculty.ucsd.edu/faculty/rarneson/reply.pdf> 21/01/2016

⁷⁶ http://philosophy.ucsd.edu/faculty/dbrink/courses/167-05/Handout-7_Post-Rawlsian_Themes.pdf ; Allingham, “Distributive Justice”, (Çevrimiçi); Freeman, “Politics and Justice II: Equality of Resources, Market Luck, and the Justification of Adjusted Market Distributions,” p.923.

giderilmesi için hipotetik bir sigorta piyasası öngörür. Bir kişinin sigortalı olması, onu kaba şanstın korumasına bile, onun kötü sonuçlarını hafifletebilir. Açık artırmanın başında kişilerin ellerindeki kaynakların bir kısmıyla sigorta satın alabildiği bir örnek düşünelim. Benzer koşullarda olan ve kör olmayan iki kişinin bir kaza sonucu kör kalma ihtimalleri eşittir. Böyle bir durumda biri kaynaklarının bir kısmını sigortaya ayırabilir, diğeri ayırmayabilir. Ya da biri daha yüksek derecede, biri daha aşağı derecede sigorta alabilir. Kişilerin bu seçimleri muhtemel hayatlarına ilişkin düşünceleriyle belirlenir. Burada sigorta yaptırma, seçenekli bir şanstır. Sigorta yaptıran ve kör olmayan kişi kaybeder. Zira bu örnekte seçenekli şansı kötüdür; çünkü kaynaklarının bir kısmını buna ayırmış, fakat bundan yararlanamamıştır.⁷⁷

Herkesin belirli bir yaşta fiziksel veya zihinsel bir dezavantaj riskine sahip olacağını ve sakatların sayısının aynı kalacağını varsayarsak, bu durumda bunlara karşı toplumun ortalama bir üyesi ne miktarda bir sigorta kapsamı alacaktır? Sigorta alan kişiler, kendileri sakatlanmasa bile, sakatlanan kişileri bu sigorta ile desteklemiş olacaklardır.⁷⁸ Dworkin, bu noktada açık artırmaya ek olarak, bir de varsayımsal sigorta görüşünü ileri sürmüştür. Bu, herkes için zorunlu olan ve primleri sabitlenmiş bir sigortadır. Sigortanın kimlere ve ne kadar kaynak sağlayacağı önemli bir sorundur. Sakatlar, kişinin kendi tercih ve arzularıyla bağlantılı kazalar gibi durumlarda sigorta hangisine ne kadar ayıracaktır?⁷⁹

Varsayımsal sigorta piyasası ile doğuştan dezavantajlılar daha fazla kaynak alacaklardır. Kişiler kendilerinin kontrolünde olmayan dezavantajlara karşı sigorta yaptırarak, dezavantajları telafi etmeye çalışırlar. Primler veya ödemeler kişinin kendi bilgisizlik peçesine göre belirlenir, primler vergi olarak toplanabilir.⁸⁰

Bu sigorta planı ile doğal iyiliklerin dağılımındaki eşitsizlik hafifletilmiş olacak, fakat tamamen yok edilmesi söz konusu olmayacaktır. Aynı zamanda kişiler ellerindeki tümünü sigortaya yatırmadıkları için, kendi hayat planlarını da izleyebileceklerdir. Sigorta ile toplumun doğal dezavantajların giderilmesine ayrılan paylar, insanların başta ellerindeki tutarlardan ödedikleri primlerle sınırlıdır. “Doğal piyango”da dezavantajlı konuma gelenlere ayrılacak paylar için, bu tip bir sigorta sistemi ilkeli bir zemin sağlar.⁸¹

Varsayımsal sigorta piyasasının amacı kadere bağlı risklerin kişiler arasında eşit paylaşılmasını sağlamaktır; yoksa mutlak bir eşitlik sağlamak değildir. Sigorta herkesin benzer ve görece dezavantajlarından eşit olarak kaçınma şansı yaratır ve başlangıçta kaynak eşitliği

⁷⁷ Dworkin, *Sovereign Virtue*, p.74 etc.

⁷⁸ Dworkin, *Sovereign Virtue*, p.78.

⁷⁹ Dworkin, *Sovereign Virtue*, pp.80-81.

⁸⁰ Dworkin, *Sovereign Virtue*, pp.81, 101.

⁸¹ Dworkin, *Sovereign Virtue*, p.78 etc.

sayesinde herkes bu dezavantajları azaltmak için sigortalama yaptırmada eşit olanağa sahiptir.⁸² Dworkin dağıtıcı adalet kuramını eleştirilere karşı, bu dağılım modelinin, hak edilmemiş eşitsizlikleri tamamen karşılamadığını bildiğini ve fakat bunun adaletle ilgili düşüncelerimizi yerine getirmenin en iyi yolu olduğunu belirtir.⁸³

4. Dworkin'in Kaynakta Eşitlik Kuramının Uygulaması

Dworkin'in dağıtıcı adalet kuramı çerçevesinde, başlangıçta, kaynaklar eşit dağıtılır ve açık artırma sayesinde tercihlerine göre yaşama olanağı herkese sağlanmış olur. Sonrasında varsayımsal sigorta aracılığıyla da eşitsizliklerden korumaya yönelik adil dağıtım tamamlanır. Yeteneklerin etkilerinin nötr hale getirildiği, bir kişinin bir işi seçmesinin sonuçlarının dikkate alındığı bir yeniden dağıtım modeli oluşturmak için, gelir vergisi aracına başvurmak makul görünmektedir. Böylece insanların seçimleri korunacaktır. Fakat aynı zamanda insanların genetik şansları da dikkate alınmış olacaktır.⁸⁴ Sonuç olarak ortaya çıkan model ise tercihlere duyarlı ve doğal şans dağılımındaki eşitsizlikleri dikkate alan bir dağıtımdır. Dworkin kendi dağıtım modelinin koşulları eşitlemeyi görmezden gelip, yalnızca tercihlere duyarlı olan sağcı liberter kuramlardan daha üstün olduğunu öne sürer.⁸⁵

Dworkin'in kuramı, çok karmaşık varsayımsal hesaplamalar gerektirmektedir ve bu nedenle uygulamaya dökmek neredeyse imkânsızdır. Dworkin de kuramının çok soyut olduğunu kabul eder. Fakat kuramının gerçek hayat için bir ölçü oluşturabileceğini, yani gerçek hayattaki dağılımın sınanması ve politika oluşturulmasında kullanılabileceğini belirtir. Kuram, belli bir dağılımı doğru olarak niteleyebilecek somutluğa sahip değildir. Ama bazı dağılımların yanlış olduğunun değerlendirilmesinde kullanılabilir. Bu bağlamda Dworkin, doğuştan gelen dezavantajlara karşı sigorta planının uygulanmasının, ABD ve Britanya'daki engelli, hasta ya da vasıfsız insanlara sağlanan sosyal güvenlik sigortalarının "çok üstünde" bir yarar sağlayacağını düşünmektedir.⁸⁶

Ayrıca Dworkin'e göre bu model sosyal güvenlik düzenlemeleriyle daha az yeteneklilere eşit koşullara taşıyabilmeyi, yetenekli ama tembel olan insanların tercihlerinden sorumlu olmaları nedeniyle çalışma koşullarını bir araya getirmiş olmayı sağlıyor.⁸⁷

Dworkin, pazar ekonomisi içinde eşitsizliklerin dengelenmesi için ılımlı politikalar önermektedir. Bu politikalar öncelikli olarak piyasaların yarattığı eşitsizliklerin sonradan

⁸² Dworkin, **Sovereign Virtue: The Theory and Practice of Equality**, pp.104, 106.

⁸³ Kymlica, **Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş**, s.112.

⁸⁴ Dworkin, **Sovereign Virtue**, p.91.

⁸⁵ Kymlica, **Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş**, s.113.

⁸⁶ Dworkin, "What is equality? Part II: Equality of resources", p.321.

⁸⁷ Dworkin, **Sovereign Virtue**, Chapter 9.

düzeltilmesi üzerinedir. Bu politikalar çerçevesinde piyasalardaki eşitsizlik düzeyi verili olarak kabul edilir ve avantajlı insanların gelirleri vergilendirilir. Elde edilen vergiler en iyi hangi yolla dezavantajlı olanlara aktarılır sorusunun yanıtı bulunmaya çalışılır. Fakat bu öneriler, insanların piyasaya girerken baştan eşit düzeyde yetenekli olması gerektiği konusunu hiç dikkate almamaktadır. Politik düzeyde bu kuramın uygulanması, hayata herkesin 100 istiridye kabuğuyla atılması ve bunu kendi tercihleri yönünde eğitim, risk alma, tasarruf ve yatırımda kullanması şeklinde olacaktır. İnsanların başlangıçta yeteneklerinde eşitlik söz konusu olursa, sonradan dağıtımına daha az ihtiyaç duyulacaktır. Piyasa, tercihlerin ağırlıklı etkin olduğu bir sistem olduğundan, tercihe dayalı olmayan eşitsizlikler daha az olacaktır.⁸⁸

Dworkin, kendi modelinin geleneksel sosyalizmden ve serbest piyasa liberterliğinden farklı olduğunu ve üçüncü bir yol çizdiğini düşünmektedir. Bu kuramıyla hem kamusal, hem de özel sağlık sistemine neden ihtiyaç duyduğumuz açıklanmış olur. Kamusal sağlık hizmeti koşulları eşitlemek için, özel sağlık hizmeti ise tercihlere duyarlılık açısından gereklidir.⁸⁹ Kaynakların eşitliği modeli hem dağıtıcı adaletin gereklerinin yerine getirilmesini sağlar, hem de bireylerin tercihlerine saygı duyar.

D. Kısa Bir Sonuç

Adaletin bir görünümü olarak eşitlik kavramının tehlikede olan politik bir ideal olduğunu düşünen Ronald Dworkin, yurttaşlarından bağlılık isteyen, fakat aynı zamanda yurttaşlarının kaderi için eşit ilgi göstermeyen herhangi bir hükümetin meşru olamayacağını düşünür. Politik toplumun egemen erdemi, eşit ilgi ve saygı olmalıdır. Eşit ilgi ve saygının gerçekleşmesi için bir toplumdaki kaynakların, zenginliklerin dağıtılması gerekir. Nasıl bir dağıtım yapılırsa adalet gerçekleşir sorusu, Dworkin'in adalet kuramında kaynakların eşitliği şeklinde cevaplanmıştır.

Dworkin'in kaynakların eşitliği kuramı, demokratik kapitalist refah devletlerinin en sofistike haklılaştırımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kuram, liberal adalet anlayışları içinde sonuçsalıcı ve yararçı yaklaşımların ötesinde piyasa, demokratik hak ve özgürlükler ile ekonomik-sosyal olanakların hepsini bir arada etkili kılmaya çalışır. Liberteryen ve klasik liberal yaklaşımlar arasında kapitalizmi yumuşatarak daha insani kıldığı ileri sürülmektedir. Nozick gibi piyasanın eşitsizliklerini mülkiyetin mutlaklığına başvurarak haklılaştırmaya çalışmaz. Bireylerin kendi seçimlerinin sonuçlarına katlanması ilkesi ve bununla doğrudan ilişkili piyasa bir arada olursa ancak bu dağıtım modelinin gerçekleşeceğini Dworkin baştan bir liberal olarak zaten ortaya koymuştur.

⁸⁸ Kymlica, **Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş**, s.118.

⁸⁹ Dworkin, **Sovereign Virtue**, chapter 8.

“Dworkin görüşlerini umutları kırılmış ve birçok temel toplumsal kuruma güvenini yitirmiş bir Amerika için oluşturmuştur.”⁹⁰ Yıpranan kurumları, sisteme duyulan güvensizlik, sınıflar arasında açılan uçurumların tespiti çerçevesinde Dworkin liberal kapitalist Amerikan sistemini meşrulaştırmaya yönelmiştir. Bunları gerçekleştirmenin temel unsurları olarak da hukukun üstünlüğü, adalet gibi kurum ve kavramları yeniden gözden geçirmiştir.

⁹⁰ Freeman, “Politics and Justice II: Equality of Resources, Market Luck, and the Justification of Adjusted Market Distributions,” p.922.